

Marta BAŁAŻAK

*Dr, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Filologiczno-Pedagogiczny,
Katedra Pedagogiki i Psychologii, ul. Malczewskiego 29, 26-600 Radom; e-mail: martabalazak@wp.pl*

STOSUNEK NAUCZYCIELA DO PRACY WŁASNEJ NA PODSTAWIE JEGO KOMPETENCJI (W TYM I INFORMATYCZNYCH)

TEACHER'S ATTITUDE TOWARDS HIS JOB ON THE GROUNDS OF HIS REMIT

Słowa kluczowe: nauczyciel, kompetencje nauczycielskie, informatyka, kompetencje informatyczne, postawa wobec pracy, umiejętności informatyczne.

Keywords: teacher, computing, IT remit, teacher's work value, attitude towards work, IT skills.

Streszczenie

Artykuł dotyczy kompetencji w pracy nauczyciela. Opisane są one w odniesieniu do kultury organizacyjnej. Wśród kompetencji występują informatyczne. Przedstawiono wzajemne relacje między kompetencjami. Poziom kultury organizacyjnej i zakres posiadanych kompetencji przedstawia stosunek nauczyciela do pracy własnej.

Summary

This article infuses the remit in the teacher's work. They are described in reference to organizational culture. Amongst the types of remit occur computing remit. There are depicted mutual relations between computers. The level of organizational culture as well as the scope of possessed remit represent teacher's attitude towards his job.

Wprowadzenie

Analiza posiadanej przez nauczyciela wiedzy i przyswojonych umiejętności pozwala określić dziedziny niezbędne mu do pracy w szkole – w zawężeniu: przedmiotowej (pozwalającej na uczenie danego przedmiotu), psychologiczno-pedagogicznej (o uczniu i o sposobach pracy na lekcjach) oraz ogólnej (wiedzy współczesnego człowieka pozwalającej na funkcjonowanie w obecnej rzeczywistości).

Wiedza nauczyciela jako składnik jego kultury organizacyjnej

Praca nauczyciela wymaga nie tylko określonego przygotowania merytorycznego kandydatów do jej realizacji, ale i umiejętnego posługiwania się nabytą wiedzą praktyczną.

W odpowiedni sposób opisuje pracę nauczyciela reprezentowana przez niego **kultura organizacyjna**¹. Jest ona wyrazem jego postawy wobec pracy w szkole, będąca całokształtem zachowań i działań, cechą jego pracy i postawy wobec zobowiązań zawodu².

Nauczyciel, świadomy roli i rangi swojej pracy, stosuje się do wypracowanych przez oświatę i stosowanych w niej obyczajów, zwyczajów, norm i regulacji stosunku do pracy i miejsca pracy³. One natomiast tworzą podwaliny i prawidłą postępowania pedagogicznego.

Kultura organizacyjna posiada cztery składniki⁴, pozwalające na analizę pracy nauczyciela i na dokonanie jej oceny.

Pierwszym składnikiem jest **wiedza nauczycielska**. Jej zakres wynika z aktualnych potrzeb edukacyjnych (jak np. obecna podstawa programowa) oraz z potrzeby pełnego i efektywnego realizowania pracy dydaktycznej. Wiedza obejmuje sam zakres informacji i danych z określonej dziedziny oraz niezbędne w niej umiejętności praktyczne.

Oczekiwania co do zakresu wiedzy sprowadzają się do posiadania orientacji w zakresie podstawowych dziedzin szkolnego funkcjonowania nauczyciela i do zdolności i predyspozycji jej wykorzystania: jako wiedzy merytorycznej, psychologicznej i pedagogicznej, z zakresu dydaktyki przedmiotowej, sprawności posługiwania się językiem narodowym i poprawnego wypowiadania się w nim, potrzebnych w bezpośrednich kontaktach z uczniami, wiedzy odnoszącej się do wykorzystywania w pracy technologii informatycznej i komunikacyjnej w nauczaniu, wiedzy techniczno-wykonawczej. Oczekiwania wobec wiedzy dotyczą także potrzeby stałego jej uzupełniania i poszerzania⁵.

Posiadanie wiedzy potrzebuje metody, sposobu jej opisania, jako niezbędnego narzędzia w pracy pedagogicznej. Takim narzędziem są **kompetencje**.

Kompetencje stanowią niezbędne umiejętności umożliwiające wykonywanie pracy przez osobę wykonującą dany zawód, przez co pozwalają na dokonanie

¹ W. Kobyliński, *Podstawy organizacji i kierowania w oświacie*, MCNEMT-SOP, Radom–Warszawa 1994, s. 261.

² M. Bałazak, *Wiedza i umiejętności nauczyciela we współczesnej szkole*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2009, s. 66.

³ Za: W. Bańka, *Zarządzanie personelem. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000, s. 157.

⁴ W. Kobyliński, *Podstawy organizacji...*

⁵ M. Bałazak, *Wiedza i umiejętności...*, s. 67.

oceny poprawności jej działania⁶. Są one postacią uszczegółowiającą niezbędne w pracy działania i umiejętności oparte na formalnych oczekiwaniach wobec pracownika.

Różne klasyfikacje starały się odzwierciedlić ich podział w oparciu o wybrane sposoby interpretacji czy metody wykorzystywania.

Stąd mamy podziały kompetencji w oparciu o ich sposoby nabycia⁷, rodzaj działań wykonywanych przez nauczyciela⁸, rodzaj czynności nauczyciela⁹, podstawowe a jednocześnie niezbędne w działaniu edukacyjnym (kluczowe)¹⁰, czy obejmujące typ czynności w pracy nauczyciela¹¹.

Niezależnie jednak od podziału, sposobu interpretacji czy klasyfikowania kompetencje obejmują konkretne obszary pracy nauczyciela¹².

Istotne jest spojrzenie na pracę nauczyciela w odniesieniu do oświaty obecnej, jako systemu działań przygotowującego wychowanka do życia w społeczeństwie. I tu pojawia się informatyka i jej praktyczne wykorzystanie.

Kompetencje ogólnokształcące są postrzegane w przypadku i nauczyciela, i ucznia, jako nabyte podstawowe umiejętności pozwalające na dalsze działania edukacyjne. Ma to swoje odniesienie do informatyki, jako dziedziny stanowiącej w wielu dziedzinach (i pozaszkolnych) wspomagającej uczenie się.

W przypadku nauczyciela, w nabywaniu wiedzy i umiejętności przez uczniów, towarzyszyć będą odpowiednie metody działania oparte właśnie na wykorzystaniu informatyki (co można też określić jako współczesne kompetencje metodyczne). Dla ucznia zaś mogą to być wybrane działania pozwalające na kontynuowanie samodoskonalenia się i indywidualnej nauki.

Trudno, żeby w kategorii kompetencji progresywnych zabrakło tych, które przygotowując uczniów do przyszłego życia opierają się o przemiany postępu techniczno-informatycznego w świecie – co także sytuuje informatykę na poczesnym miejscu w edukacji.

⁶ Tamże.

⁷ T. Lewandowska-Kidoń, *Kompetencje nauczycieli szkoły współczesnej* [w:] *Nauczyciel kompetentny. Teraźniejszość i przyszłość*, red. Z. Bartkowiak, M. Kowaluk, M. Samujło, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007, s. 184–197.

⁸ R. Miszczyk, *Zakres kompetencji współczesnego nauczyciela w kontekście reformy systemu edukacji* [w:] *Nauczyciel kompetentny...*, s. 67–68.

⁹ J. Szempruch, *Pedagogiczne kształcenie nauczycieli*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2001, s. 263–284.

¹⁰ M. Mazińska, *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej*, WSiP, Warszawa 2004, s. 18.

¹¹ J. Poplucz, *Organizacja czynności nauczycielskich*, WSiP, Warszawa 1978, s. 166–167.

¹² M. Bałazak, *Stosunek nauczyciela do pracy na tle posiadanych przez niego kompetencji zawodowych* [w:] *Edukacja XXI wieku. Podmioty, środowiska i obszary edukacyjne. Wyzwania i zagrożenia połowy XXI wieku*, red. N. Starik, T. Węglarz, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań 2015, s. 20–25.

Praca pedagogiczna to w dużej mierze relacje z innymi podmiotami edukacji, stąd konieczność posiadania kompetencji komunikacyjnych¹³. I tu pojawia się też informatyka, w dobie ery informacji powiązana z kontaktami międzyludzkimi.

Używanie w pracy pedagogicznej umiejętności i wiadomości z zakresu korzystania z wszelkiego typu mediów określa to działanie, jako wykorzystywanie przez nauczyciela kompetencji medialnych – pokrewnych informatycznym.

Obecny nauczyciel to człowiek „skazany” więc na posiadanie podstawowej wiedzy i umiejętności informatycznych, i zobligowany (w miarę możliwości i potrzeb) do przekazywania ich uczniom.

Weryfikacji posiadanych przez nauczyciela kompetencji dokonują stawiane mu i realizowane zadania zawodowe.

Wrażliwość pedagogiczna nauczyciela

Drugim składnikiem kultury organizacyjnej jest jego **wrażliwość pedagogiczna**. Najczęściej sprowadza się ona do indywidualnego rozumienia przebiegu i skutków własnego działania przez nauczyciela. W przypadku zespołu kompetencji zawodowych dotyczy odczucia posiadania ich na koniecznym do pracy poziomie, potrzeby doskonalenia czy też nabywania kolejnych, niezbędnych w pracy.

Ważne jest dla nauczyciela i dla jego pracy rozumienie istoty posiadania wrażliwości¹⁴ i wzajemnych zależności między posiadanymi przez niego kompetencjami¹⁵.

Kompetencje informatyczne znajdują zastosowanie w pracy nauczyciela jako wyraz sprawności pedagogicznych, w postaci umiejętności pozwalających na przygotowanie się do pracy i na jej realizację:

Kompetencje kluczowe to baza w pracy edukacyjnej, a jednocześnie podstawa do nabywania dalszych.

Posiadanie tych kompetencji pozwala na poprawne wykonywanie pracy pedagogicznej w szkole dzięki posiadaniu wiedzy z nauczanego przedmiotu, a dla ucznia – nabywaniu wiedzy z różnych przedmiotów w oparciu o kluczowe podstawy. Brak ich oznacza niedostatek wiedzy i trudności w przyswajaniu nowej. Informatyka znajduje między nimi miejsce poprzez posiadanie jej podstaw jako metody postępowania i poprzez umiejętność wykorzystania do konkretnych działań.

¹³ W. Lib, *kompetencje językowe komponentem kultury technicznej nauczycieli techniki i informatyki* [w:] *Kompetencje kluczowe kategorią pedagogiki*, red. W. Furmanek, M. Ćuriś, Rzeszów 2007, s. 52–62.

¹⁴ M. Bałażak, *Stosunek nauczyciela do pracy na tle...*, s. 15–20; M. Bałażak, *Kompetencje informatyczne na tle pozostałych kompetencji nauczyciela XXI wieku* [w:] *Informatyka w dobie XXI wieku: Nowoczesne systemy informatyczne i ich zastosowanie*, red. A. Jastriebow, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2008, s. 285–289.

¹⁵ M. Bałażak, *Kompetencje informatyczne...*, s. 285–287.

Kompetencje pozostają między sobą jako **nadrzędne i podrzędne**. Informatyczne w roli podrzędnej wobec medialnych potrzebne są do posługiwania się w świecie multimedialnych poprzez podejmowanie zasadniczych działań obsługi wybranych urządzeń komputerowych. Jako nadrzędne znajdują zastosowanie w pracy nauczyciela np. przy obsłudze e-dziennika.

Kompetencje współrządne wzajemnie uzupełniają się, pojawiają się równolegle. Na przykład wykorzystywanie programów komputerowych w nauczaniu matematyki służy poznaniu i opanowaniu matematyki, a jednocześnie pozwala na pogłębianie znajomości informatycznych.

Kompetencje równorządne funkcjonują równolegle i wzajemnie się uzupełniają (bez dominowania wybranych).

Oba rodzaje różnią się od siebie tym, iż mogą jednak istnieć obok siebie i występować w dowolnych, niemających wspólnych działań przedmiotach (np. matematyczne i plastyczne).

Nauczyciel uczący dowolnego przedmiotu posiada jednocześnie informatyczne – oba zakresy wiedzy nie wykluczają się, wzajemnie uzupełniają się np. w obszarze metod nauczania.

Ten typ porównania kompetencji wskazuje na cechy wielotorowości myślenia nauczyciela i na równoległość posiadania umiejętności.

Kompetencje niezależne polegają na tym, m.in. iż nauczyciel posiada dodatkowe umiejętności informatyczne ale nie jest mu to niezbędne w jego pracy, poszerzoną wiedzę, która nie jest wykorzystywana w szkole. Niekiedy stanowią one wymiar indywidualnych zainteresowań pedagoga. Jednocześnie jest to przykład rozumienia przez niego idei posiadania wysokiego poziomu intelektu w różnych dziedzinach.

Usprawnianie pracy własnej przez nauczyciela

Kolejnym składnikiem kultury organizacyjnej nauczyciela jest **chęć dokonania zmian** jako następstwo analizy pracy własnej. Sprowadza się do niej zrozumienie własnych braków i niedociągnięć, znalezienie sposobu zaradzenia temu i podniesienia własnej wartości jako pedagoga.

Swoiste uzupełnienie stanowi ostatni składnik: **postawa nauczyciela** (*postępową postawą społeczną*¹⁶) wobec odbioru efektów pracy własnej. Jest ona jakby ukoronowaniem całego cyklu i działaniem wprowadzającym w życie powzięte postanowienia.

Gdy nauczyciel w określony, świadomy sposób odbiera i ocenia posiadane przez siebie: wiedzę (składnik pierwszy), kompetencje (składnik drugi), widzi drogi postępowania (składnik trzeci), postanawia udoskonalić swój sposób pracy

¹⁶ W. Kobyliński, *Podstawy organizacji...*, s. 262–264.

i wdraża działania w życie (składnik czwarty) – można uznać, iż znamionuje go odpowiedni poziom kultury organizacyjnej. Zaś jego stosunek do wykonywanej pracy wskazuje na wysoki poziom etyki zawodowej¹⁷.

Jeżeli nauczyciel dokona samooceny znajomości i umiejętności własnych kompetencji informatycznych, dostrzega potrzebę (czasem konieczność) zmian i potrzebę tę spełnia – jego kultura organizacyjna jest na godziwym poziomie.

Posiadanie kompetencji informatycznych przez nauczyciela jest obecnie wymogiem czasu¹⁸. Istotę ich występowania, niezależnie od ich sytuowania wzajemnego, odzwierciedlają słowa Umberto Eco¹⁹, dzielącego przyszłe społeczeństwo właśnie na podstawie ich posiadania.

Zakończenie

Stosunek nauczyciela do pracy własnej to nie jest tylko ocena bieżącego realizowania obowiązków zawodowych. Poszerza się on na wszelkie działania pedagogiczne i znamionuje indywidualną postawę wobec stawianych mu obowiązków, wobec pracy, wobec ucznia, jednocześnie opisuje go jako nauczyciela odpowiedzialnego²⁰, dobrego, słabego lub nieodpowiedniego.

Bibliografia

- Bałażak M., *Kompetencje informatyczne na tle pozostałych kompetencji nauczyciela XXI wieku* [w:] *Informatyka w dobie XXI wieku: Nowoczesne systemy informatyczne i ich zastosowanie*, red. A. Jastriebow, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2008.
- Bałażak M., *Stosunek nauczyciela do pracy na tle posiadanych przez niego kompetencji zawodowych* [w:] *Edukacja XXI wieku. Podmioty, środowiska i obszary edukacyjne. Wyzwania i zagrożenia połowy XXI wieku*, red. N. Starik, T. Węglarz, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań 2015.
- Bałażak M., *Wiedza i umiejętności nauczyciela we współczesnej szkole*. Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2009.
- Bałażak M., *Wybrane elementy pracy nauczyciela pozwalające ocenić jego postawę zawodową*. „Edukacja – Technika – Informatyka” 2015, nr 2/12.
- Bańka W., *Zarządzanie personelem. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.
- Bednarek J., *Multimedia w kształceniu*, WN PWN S.A., Wydawnictwo MIKOM, Warszawa 2006.

¹⁷ G. Grzybek, *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016, s. 31.

¹⁸ U. Ordon, K. Serwatko, *Kompetencje informatyczne w samoocenie nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2016, nr 3/17, s. 152–154.

¹⁹ J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*. WN PWN S.A., Wydawnictwo MIKOM, Warszawa 2006, s. 3.

²⁰ M. Bałażak, *Wybrane elementy pracy nauczyciela pozwalające ocenić jego postawę zawodową*. „Edukacja – Technika – Informatyka” 2015, nr 2/12, s. 24–26.

- Grzybek G., *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016.
- Kobyliński W., *Podstawy organizacji i kierowania w oświacie*, MCNEMT-SOP, Radom – Warszawa 1994.
- Lewandowska-Kidoń T., *Kompetencje nauczycieli szkoły współczesnej* [w:] *Nauczyciel kompetentny. Teraźniejszość i przyszłość*, red. Z. Bartkowiak, M. Kowaluk, M. Samujło, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007.
- Lib W., *Kompetencje językowe komponentem kultury technicznej nauczycieli techniki i informatyki* [w:] *Kompetencje kluczowe kategorią pedagogiki*, red. W. Furmanek, M. Āuriš, Rzeszów 2007.
- Mazińska M., *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej*, WSiP, Warszawa 2004.
- Miszczyk R., *Zakres kompetencji współczesnego nauczyciela w kontekście reformy systemu edukacji* [w:] *Nauczyciel kompetentny. Teraźniejszość i przyszłość*, red. Z. Bartkowiak, M. Kowaluk, M. Samujło, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007.
- Ordon U., Serwatko K., *Kompetencje informatyczne w samoocenie nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2016, nr 3/17.
- Poplucz J., *Organizacja czynności nauczycielskich*, WSiP, Warszawa 1978.
- Siemieniecki B. (red), *Pedagogika medialna*, t. I, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Szempruch J., *Pedagogiczne kształcenie nauczycieli*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2001.